

УДК: 614.25:378.6:61.091]-054.6-057.875

Крючко Т.О., Кушнерева Т.В., Харшман В.П.

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В МЕДИЧНОМУ ЗВО

Особистісне і професійне становлення іноземного студента медичного ЗВО пов'язане не тільки з оволодінням мовним етикетом і нормами комунікативної поведінки іншого народу, професійно-комунікативними знаннями, а й певними морально-етичними якостями. Підготовка іноземного студента з міжкультурної комунікації та з інтерактивним навчанням забезпечує правильну стратегію професійного спілкування, в тому числі в медичній сфері.

Ключові слова: професійна комунікація, іноземний студент, інтерактивне навчання, медичний ЗВО.

The personal and professional formation of the foreign student of a higher educational medical institution is connected with the mastery of speech etiquette and the norms of communicative behavior of foreign people. It is necessary to take into account the socio-cultural and ethical determinants of mastering the profession of doctor by foreign students. The preparation of an international student for intercultural communication and interactive training provides the right strategy for professional communication, including in the medical field.

Keywords: professional communication, foreign student, interactive learning, medical university.

Личностное и профессиональное становление иностранного студента высшего учебного медицинского заведения связано не только с овладением речевым этикетом и нормами коммуникативного поведения другого народа, профессионально-коммуникативными знаниями, но и определенными морально-этическими качествами. Подготовка иностранного студента по межкультурной коммуникации и интерактивное обучение обеспечивают

правильную стратегию профессионального общения, в том числе и в медицинской сфере.

Ключевые слова: *профессиональная коммуникация, иностранный студент, интерактивное обучение, медицинский вуз.*

У сучасних умовах інтернаціоналізації освіти важливим аспектом є мобільність студентів і викладачів, що здійснюється в рамках транс'європейських освітніх програм, двосторонніх договорів між державами про співробітництво у сфері освіти і науки, міжуніверситетських угод про академічні обміни. В Україні є всі необхідні передумови для інтернаціоналізації освіти і збільшення контингенту іноземних студентів.

Етап здобуття професії лікаря, а також виконання своєї професійної діяльності (спілкування з пацієнтами і медичним персоналом, читання спеціальної літератури тощо) вимагає від іноземних студентів високого рівня професійної та комунікативної компетенції [6, с. 254]. У практичній охороні здоров'я найчастішою причиною конфліктних ситуацій, поряд із недостатнім рівнем володіння медичним персоналом практичними навичками роботи і недотримання умов виконання процедур, стає порушення правил деонтології в спілкуванні з пацієнтами [2, с. 8 - 58].

Особливість психологічного змісту навчання полягає в розвитку і вдосконаленні механізмів мови, формуванні професійно-значущих комунікативних умінь і навичок клінічного мислення. До професійно-комунікативних компетенцій належать уміння усвідомлювати і чітко визначати своє мовне завдання; уміння чітко планувати хід бесіди; уміння подавати такі репліки-стимули, на які б давалися відповідні репліки-реакції бажаної функціональної спрямованості, а також навички вести діалог (ставити конкретні запитання, які б направляли відповіді пацієнта в рамки, встановлені самим студентом; ставити уточнювальні запитання, в яких студент сам використовує знайому лексику і знайомі граматичні конструкції) [1, с. 137; 4].

При оволодінні професією лікаря іноземними студентами слід урахувати соціокультурну й етичну детермінанти. Комунікативна поведінка є частиною національної культури і має національно-культурну специфіку, що вимагає особливої уваги при навчанні іноземців спілкуванню. В окремій культурі комунікативна поведінка регулюється сукупністю мовних і соціальних норм і включає в себе вербальну поведінку (мовна поведінка, мовний етикет) і невербальну поведінку. Остання є сукупністю норм і традицій, що визначають використання в процесі спілкування невербальних сигналів (пози, рухи, дистанція, розташування щодо співрозмовника, жести, міміка, погляд та ін.) [5, с.112].

Необхідно постійно звертати увагу іноземного студента на особливості комунікативної поведінки носіїв іншої культури, проводити порівняння з рідною культурою, вивчати стереотипи і готувати до різних ситуацій спілкування, виконувати завдання і практикуми з невербальної поведінки. Підготовка іноземного студента до міжкультурної комунікації та діалогу включає в себе оволодіння мовним етикетом і нормами комунікативної поведінки іншого народу, що забезпечує правильну стратегію професійного спілкування, у тому числі й у медичній сфері [5, с. 111]. Порухення норм ввічливості, нерозуміння інтенції співрозмовника, психологічний дискомфорт, пов'язаний із неадекватною жестикуляцією або мімікою, недотримання дистанції чи перенесення власних національних стереотипів у іншу культуру та багато інших порушень комунікації можуть перешкодити успішному контакту лікаря і пацієнта і призвести до небажаних наслідків. Студенти медичного вишу мають не тільки володіти інформацією про правила спілкування з представниками іншої культури, а й сформувати навички щодо їх застосування, багаторазово апробуючи на практиці свої знання [7, с. 4].

Формування професійно-комунікативних компетенцій має базуватися на науковообґрунтованій системі напрямів (соціально-педагогічний, освітній, виховний, психолого-педагогічний, організаційно-педагогічний) із

роз'яснювальною діяльністю, в атмосфері взаєморозуміння, поваги і довіри, творчої взаємодії та співпраці. Викладачі мають ураховувати соціокультурні, етнічні та професійно-пізнавальні установки іноземних студентів.

Продуктивність навчальної діяльності забезпечується здатністю до збереження розумової працездатності в умовах впливу комплексу факторів, що визначають специфіку праці та способу життя іноземних студентів. При цьому основний результат цілеспрямованої діяльності студентів – успішне навчання – може бути досягнуте особами з різними індивідуальними властивостями шляхом активації особистісних характеристик [5, с. 112; 7].

Найгострішою проблемою, з якою стикаються іноземні студенти, потрапивши на навчання в іншу країну, стає міжкультурна адаптація – складний процес, унаслідок якого студент досягає «сумісності» з новим культурним середовищем. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що адаптація може розглядатися у двох напрямках: як освоєння нового культурного середовища та як становлення нових властивостей особистості [3, с.40]. Одним із найважливіших видів адаптації, з яким зустрічається іноземний студент, є соціальна адаптація, що охоплює цілу низку аспектів: 1) психофізіологічний – характеризується пристосовуванням фізіологічних функцій організму до нових умов життя і навчання; 2) психолого-педагогічний, пов'язаний із пристосуванням до нової дидактичної ситуації, що відрізняється за формами і методами роботи від викладання на батьківщині студента; 3) соціально-психологічний – допускає засвоєння нових соціальних норм, установлення і підтримка студентами певного соціального статусу в новому для них соціальному середовищі, рольова поведінка в системі міжособистісних відносин; 4) соціокультурний – ґрунтується на взаємодії іноземця з навколишнім суспільством, його культурне освоєння [6, с. 256]. Отже, формування професійно-комунікативних компетенцій майбутніх лікарів становить собою багатофакторний процес, де *особливості іншомовного спілкування* з позицій теорії мовної діяльності проявляються:

- у функціях: комунікативна, інтерактивна і перцептивна;
- у предметному змісті спілкування, основу якого становить текстовий матеріал, що відповідає дисципліні, яка вивчається, майбутньої професійної комунікативної діяльності та науково-дослідної роботи;
- у структурі, яка має три рівні: мотиваційно-спонукальний (взаємодія потреб, мотивів і цілей); орієнтовно-дослідницький (вибір і організація засобів і способів здійснення діяльності) і виконавчий (знання і вміння здійснювати комунікацію вербальним і невербальним шляхом);
- у сферах професійного спілкування: «навчально-наукова», «науково-професійна» і «власне професійне спілкування під час проходження виробничих практик (виробничо-практичне спілкування)»;
- у дії мовних механізмів осмислення, пам'яті та прогнозування мови [4, с.3 - 45].

Традиційна програма навчання іноземних студентів орієнтована на теоретичну підготовку до навчально-наукового, науково-професійного спілкування і на «передачу» фрагментарних знань, умінь і навичок, характерних для практичної діяльності. Проте клінічна практика вкрай важлива в становленні професійно-комунікативних компетенцій:

- дозволяє реалізувати цілісну систему навчання навчально-науковому, власне професійному і науково-професійному спілкуванню в їх взаємозв'язку;
- вимагає від студента оволодіння професійно-комунікативною компетенцією в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і писання;
- забезпечує повне занурення студентів в іншомовне професійне середовище;
- забезпечує одержання першого досвіду самостійної професійної діяльності українською мовою (прояв професійної компетенції);
- можливість реалізувати всі три функції професійного спілкування: комунікативну, інтерактивну і перцептивну;

- вимагає дотримання основних норм медичної етики і деонтології;
- є місцем і способом прояву сформованої професійно-комунікативної компетенції іноземних студентів-медиків українською мовою;
- як вид професійної діяльності відображає трирівневу структурну організацію професійного спілкування;
- дозволяє виявити предметний зміст професійного спілкування, забезпечити формування професійного тезауруса у всіх видах мовленнєвої діяльності;
- вимагає від студента володіння двома варіантами мови професійного спілкування (лікаря і пацієнта), оскільки тільки знання двох варіантів професійної мови дозволяє домогтися успіху в професійній діяльності;
- вимагає від студента оволодіння мовними механізмами: осмислення, пам'яті (довгострокової і короткочасної), прогнозування мови [4; 7].

Клінічна практика під час навчання іноземних студентів медичних ЗВО виконує такі функції:

- навчальну (закріплення і поглиблення професійних знань, сформованих українською мовою, формування вмінь і навичок самостійної роботи лікаря);
- виховну (розвиток професійно-комунікативних навичок, заснованих на принципах медичної етики і деонтології; формування професійно-значущих якостей, що забезпечують саморозвиток особистості);
- інтегративну (зв'язок між теоретичним навчанням і майбутньою самостійною роботою, об'єднання в єдине ціле професійно-комунікативної і професійної компетенцій майбутнього лікаря);
- діагностичну (виявлення суперечностей між наявним і необхідним запасом знань, перевірка рівня підготовленості та визначення придатності студентів до професійної діяльності);

- професійно-адаптивну (формування особистісної якості, що дозволяє сприймати поле професійної діяльності з точки зору досягнутого рівня професійної підготовки);
- розвивальну (розвиток пізнавальної і творчої активності, клінічного мислення майбутніх фахівців) [5, с.113].

Відтворюючи клінічні ситуації в навчальному процесі, викладач спонукає іноземних студентів до мовлення і взаємодії співрозмовників. Таким чином, обмін інформацією завжди відбувається в конкретних ситуаціях спілкування. Потрібно відтворювати в процесі навчання ситуації з мотивацією мовної діяльності та формуванням мовних навичок, що важливо для комунікативних потреб студентів. Відомо, що комунікативно-спрямоване навчання передбачає відтворення процесу навчання як моделі спілкування. І якщо на початковому етапі навчання студенти-іноземці формують елементарні навички спілкування в умовах українськомовного оточення, то на основному етапі навчання найважливішим виявляються комунікативні потреби студентів навчально-наукової сфери діяльності в аспекті спеціальності.

Оволодіння комунікативною поведінкою носіїв культури має відбуватися як за допомогою рецептивного засвоєння мови і невербальних засобів спілкування, так і в процесі участі студентів у продуктивних видах діяльності – рольових діалогах і рольових іграх, виконанні комунікативних завдань (у тому числі творчих). Підготовлене монологічне мовлення, діалог, спонтанне висловлювання, доповідь на медичну тему, дискусія – усі ці форми роботи спрямовані на навчання студента спілкуванню. Важливу роль у процесі навчання комунікативної поведінки відіграють сучасні цифрові та мультимедійні технології. Доцільно переглядати і відеоматеріали професійного характеру, і художні фільми, в яких представлений весь діапазон екстралінгвістичних засобів спілкування. Серед нових технологій викладання знань усе популярнішим стає метод інтерактивного навчання –

один із варіантів комунікативних технологій, що передбачає двосторонній обмін інформацією між суб'єктом і об'єктом навчання.

Висновки. Особистісне і професійне становлення іноземного студента вищого навчального медичного закладу пов'язане з отриманням не тільки професійно-комунікативних знань, а й певних морально-етичних якостей.

Необхідність перебудови освітнього процесу, спрямована на інтерактивне навчання з одночасною виховною роботою, сприяє формуванню комунікативних компетенцій, оскільки передбачає встановлення контакту і взаємодію учасників освітнього процесу.

Стимулювання мовної активності та самостійності розумового процесу в іноземних студентів медичних ЗВО оптимізує процес навчання і сприяє реалізації особистісно-орієнтованого принципу в освітньо-виховному процесі.

Література

1. Абатуров А.Е., Агафонова Е.А., Бабич В.Л., Кривуша Е.Л., Канюка Г.С. Факторы, определяющие мотивационный и эмоциональный контекст образовательного процесса в медицинском высшем учебном заведении // Здоровье ребенка. - 2015. - № 6 (66). - С. 136-141.
2. Ванчакова Н.П., Тельнюк И.В., Худик В.А. Психология и педагогика: учеб. пособие для преподавателей медицинского вуза. – СПб.: Изд-во СПб ГМУ им. акад. И.П. Павлова, 2011. – 162 с.
3. Галицька М.М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів / М.М. Галицька // Освітологічний дискурс. – 2015. – № 2 (10). – С. 39-48.
4. Долгова В.И. Понятие коммуникативной компетентности в психолого-педагогических исследованиях [Электронный ресурс]/ В.И. Долгова, Е.В. Мельник, Н. Карахан // Концепт. – 2015. – Триангуляция результатов количественного и качественного анализа развития психических процессов коллективным субъектом профессор-доцент-

- студент. – 2015. – ART 95523. – Режим доступа до журн. <http://ekoncept.ru/2015/95523.htm>.
5. Звягина В.Ф., Соколовская Н.В., Мозговая Е.Я. Коммуникативные потребности иностранных студентов-медиков при коммуникативно-направленном обучении русскому языку //Наукові записки. Серія «Філологічна». - 2013. – Вип. 37. - С.111-113.
 6. Лембрик І.С. Формування професійної комунікативної компетентності у студентів-медиків 4-6-х курсів факультету підготовки іноземних громадян при вивченні дисципліни «Педіатрія» //Буковинський медичний вісник. - 2016. – Т.20, № 1 (77). - С. 254-257.
 7. Особенности подготовки иностранных студентов в высших медицинских учебных заведениях [Электронный ресурс] /Калашник Н.В. //Электронный научный журнал «Аpriori. Серия: гуманитарные науки». - 2014. - №6. — Режим доступа до журн. : www.apriori-journal.ru
 8. Попков В.М., Протопопов А.А., Черненко Ю.В., Кочеткова Т.В. Филология в контексте современного высшего медицинского образования // Медицинское образование и вузовская наука. - М.: МГМУ им. И.М. Сеченова. - 2013. - №1. - С. 56 - 61.